

Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 75/2025

Luonnon monimuotoisuuden elvyttäminen yksityismailla

Yhteenveto Strategisen tutkimuksen Elonkirjon köyhtymisen
ympäristölliset ja yhteiskunnalliset yhteydet (BIOD)
-ohjelman keskusteluserjasta

Sonja Kärkkäinen, Liisa Mayow, Marika Ahonen, Niina Malinen ja Juha Hiedanpää

Luonnon monimuotoisuuden elvyttäminen yksityismailla

Yhteenveto Strategisen tutkimuksen Elonkirjon
köyhtymisen ympäristölliset ja yhteiskunnalliset yhteydet
(BIOD) -ohjelman keskusteluserjasta

**Sonja Kärkkäinen, Liisa Mayow, Marika Ahonen, Niina Malinen
ja Juha Hiedanpää**

Viittausohje:

Kärkkäinen, S., Mayow, L., Ahonen, M., Malinen, N. & Hiedanpää, J. 2025. Luonnon monimuotoisuuden elvyttäminen yksityismailla : Yhteenveto Strategisen tutkimuksen BIOD-ohjelman keskusteluserjasta. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 75/2025. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 25 s.

Juha Hiedanpää ORCID ID, <https://orcid.org/0000-0002-4926-5742>

ISBN 978-952-419-110-4 (Verkojulkaisu)

ISSN 2342-7639 (Verkojulkaisu)

URN <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-419-110-4>

Copyright: Luonnonvarakeskus (Luke)

Kirjoittajat: Sonja Kärkkäinen, Liisa Mayow, Marika Ahonen, Niina Malinen ja Juha Hiedanpää

Julkaisija ja kustantaja: Luonnonvarakeskus (Luke), Helsinki 2025

Julkaisuvuosi: 2025

Kannen kuva: Erkki Oksanen

Tiivistelmä

Keväällä 2025 toteutettu Strategisen tutkimuksen *Elonkirjon köyhtymisen ympäristölliset ja yhteiskunnalliset yhteydet (BIOD)* -ohjelman keskustelutarja kokosi yhteen asiantuntijoita, viranomaisia ja elinkeinoelämän edustajia pohtimaan, miten luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen voidaan pysäyttää erityisesti yksityismailla. Kolmiosaisen keskustelun tavoitteena oli muodostaa yhteinen tilannekuva, sanoittaa keskeisiä esteitä ja rakentaa ratkaisuaihiota, joita voidaan edistää hallinnon, tutkimuksen ja elinkeinoelämän yhteistyönä. Keskustelut keskittyivät erityisesti metsiin ja yksityisen maankäytön kysymyksiin.

Ratkaisun avaimiksi hahmottui kolme toisiaan täydentävää kokonaisuutta: monimuotoisuutta turvaavan liiketoimintamallin valtavirtaistaminen, toimivien luontoarvomarkkinoiden kehittäminen sekä pitkäjänteinen ohjaus ja lainsäädännön harmonisointi. Näiden lisäksi keskusteluissa korostui tarve purkaa luontohaitallisia kannustimia ja selkeyttää ohjauksen ja normien kokonaisuutta. Tiedoneuvonta vahvisti keskusteluja tuomalla mukaan ajankohtaista tutkimustietoa ja konkretiaa ratkaisuvaihtoehtojen tueksi.

Keskustelut osoittivat, että luonnon monimuotoisuuden turvaaminen vaatii sekä toimivia kannusteita että poliittista ja yhteiskunnallista tahtotilaa. Dialoginen menetelmä auttoi osallistujia rakentamaan jaettavaa ymmärrystä sekä tunnistamaan toimivia ratkaisuja, joita voidaan nyt viedä eteenpäin päätöksenteossa ja käytännön toimissa.

Sisällys

Tiivistelmä	3
1. Johdanto	5
2. Menetelmä	6
3. Tilannekuva keskustelujen alkaessa	8
Taloudelliset kysymykset.....	8
Lainsäädäntö.....	8
Strateginen suunnittelu	9
4. Tiedeneuvonta täydensi tilannekuvaa	10
5. Kolme kaistaa monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttämiseen	12
I.....Monimuotoisuutta turvaavan liiketoimintamallin valtavirtaistaminen.....	12
II....Toimivat luontoarvomarkkinat.....	15
III....Pitkän aikavälin ohjauskeino ja lainsäädännön harmonisointi	18
Luontohaitallisten kannustimien purkaminen.....	20
6. Menetelmän arviointi	21
Miten dialogisuuteen pohjautuva menetelmä toimii poikkihallinnollisessa politiikkatuen muotoilussa?	21
Osallistujien arvio menetelmän toimivuudesta	22
"Asioista pitää puhua, sillä muuten niille pitäisi tehdä jotain"	22
7. Ohjelmajohtajan loppusanat	24
8. Osallistajat	25

1. Johdanto

Tutkimuksesta ja toimenpiteistä huolimatta luontokatoa ei ole kyetty pysäyttämään.

Strategisen tutkimuksen *Elonkirjon köyhtymisen ympäristölliset ja yhteiskunnalliset yhteydet* (BIOD) -ohjelma halusi tarjota mahdollisuuden yhteiselle ajattelulle ja monialaiselle vuoropuhelulle. Siksi se kutsui keväällä 2025 eri hallinnonalojen ja hallinnon tasojen, järjestöjen ja yritysten edustajia ratkomaan tätä kimuranttia haastetta keskustellen.

Keskustelutarjan menetelmää voidaan kuvata ratkaisuja hakevana dialogina. Dialogi on kommunikaatiossa oppimista. Se on kokemuksen jakamista ja kokemuserojen tunnistamista. Dialogiin asetutaan, kun halutaan ymmärtää ongelmallista tilannetta, toisten suhtautumista siihen ja mahdollisia tapoja ratkaista tai ylittää hankaluudet. Dialogi auttaa ymmärtämään uskomusten ja kokemuserojen taustalla olevia maailmankatsomuksia, arvoja, intressejä ja uskomuksia. Dialogi on perusteiden antamista ja pyytämistä, keskustelun henkeen heittäytymistä ja yhteisen maailman hahmottamista. Dialogi luo edellytyksiä jaetulle odotukselle.

BIOD-ohjelman kolmen keskustelun sarjan tavoite oli rakentaa yhteistä ymmärrystä luonnon monimuotoisuuden turvaamisesta ja ratkaisusta erityisesti yksityismailla. Dialogi toteutettiin kolmena puolen päivän keskusteluna maaliskuussa ja huhtikuussa 2025. Keskusteluissa haettiin uusia ajatuksia ja ratkaisuaihioita kysymykseen siitä, millaisia keinoja ja yhteistyön tapoja tarvitaan, jotta luontokadon pysäyttäminen ja ekosysteemien elvyttäminen yksityismailla olisi mahdollista. Keskustelut keskittyivät pitkälti alueidenkäyttöön ja metsiin, mutta laajenivat dialogin kuluessa myös maatalouteen. Tilaisuudet fasilitoi konsulttitoimisto Kaskas.

Keskusteluissa ei pyritty yksimieliseen kannanottoon, vaan niiden tehtävänä oli yhteisen tilanekuvan muodostaminen, olennaisten kysymysten sanoittaminen sekä ratkaisujen ja vastuutahojen hakeminen. Osallistujat pääsivät rakentamaan yhdessä ymmärrystä siitä, mistä todella "kiikastaa" – miksi ratkaisut eivät tällä hetkellä etene, ja mikä tai mitkä asiat ja tahot seisovat muutoksen tiellä. Keskustelujen aikana kehitettiin konkreettisia ratkaisuehdotuksia ja toimenpiteaihioita, joita on koottu tähän raporttiin hallinnon ja päätöksenteon tueksi.

2. Menetelmä

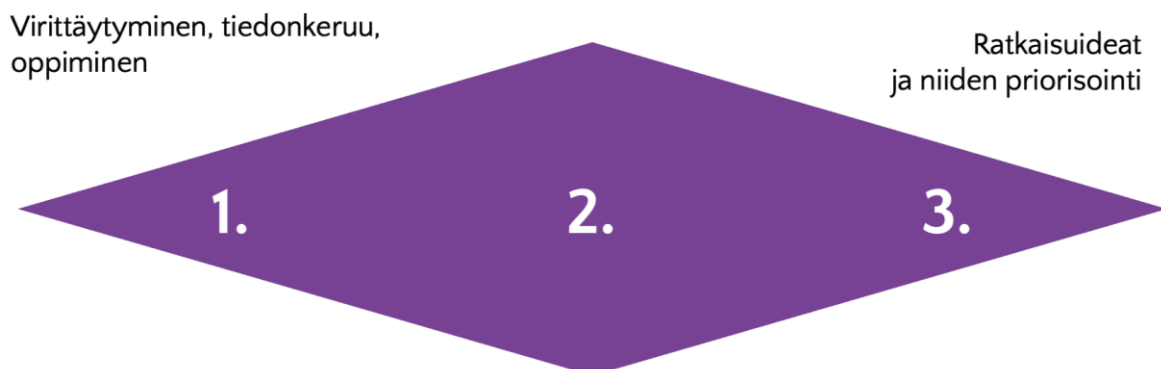
Keskusteluihin kutsuttiin aiheen kannalta keskeisiä asiantuntijoita ja politiikan muotoilijoita eri sektoreilta, jotta monipuoliset näkemykset ja kokemukset olisivat edustettuina. Tilaisuuksiin kutsuttiin henkilökohtaisesti 16 luotettua oman alansa edelläkävijää, joiden valinnassa painotettiin näkökulmien monipuolisuutta (esim. lainvalmistelu, aluehallinto, maanomistajat, puukauppa ja eri alueiden näkökulmat). Keskustelijat edustivat monipuolisesti eri hallinnonaloja, alueita, järjestöjä, tutkimusta ja elinkeinoelämää.

Keskustelut käytiin luottamuksellisesti, eikä yksittäisiä puheenvuoroja kirjattu nimellä ylös. Tällä pyrittiin varmistamaan avoin ja vapaa keskustelu, jossa osallistujat voivat ilmaista näkemyksensä ilman painetta suorista siteerauksista.

Prosessi koostui kolmesta vaiheittain syvenevästä keskustelusta. Keskusteluissa hyödynnettiin sekä pienryhmäyöskentelyä että yhteistä keskustelua.

1. Ensimmäisessä keskustelussa keskityttiin luontokadon estämisen haasteisiin, niiden taustatekijöihin sekä syihin, miksi tarvittavat toimenpiteet eivät ole edenneet. Teemallisissa keskusteluissa tarkasteltiin muun muassa taloudellisia ohjauskeinoja, normiohjausta, strategista suunnittelua sekä etiikkaan ja vastuisiin liittyviä kysymyksiä.
2. Toisessa keskustelussa tutkijat toivat tiedoneuvonnan avulla ajantasaista tutkimustietoa osallistujien tunnistamien kipupisteiden tueksi. Tämän keskustelun tavoitteena oli syventää osallistujien tietoja ja ymmärrystä keskustelun aiheista ja priorisoida tärkeimpiä ratkottavia kysymyksiä.
3. Kolmannessa ja viimeisessä keskustelussa osallistujat hahmottelivat konkreettisia ratkaisuehdotuksia, eri sektoreille sopivia toimenpiteitä, vastuutahoja ja aikajäniteitä ehdotusten toteuttamiselle.

Keskustelujen kulku

Kuva 1. Keskustelujen prosessi koostui kolmesta vaiheesta. Ensimmäisessä keskustelussa käytiin läpi haasteita ja taustatekijöitä, toisessa syvennyttiin tutkimustietoon sekä priorisoiitiin aiheita ja kolmannessa keskityttiin ratkaisuihin.

Ennen ensimmäistä tilaisuutta osallistujille lähetettiin ennakkokysely (liite 1), jolla kartoitettiin heidän näkemyksiään yksityismaiden luontokadon suurimmista esteistä ja mahdollisista ratkaisuista. Kyselyn vastauksista tunnistettiin ja visualisoitiin keskeisiä kipupisteitä lämpökarttoiksi (liite 2). Nämä lämpökartat toimivat pohjana ja visuaalisena tukena keskustelujen käynnistämässä.

Kuva 2. Ennakkokyselyllä kartoitettiin neljä asiakokonaisuutta, joita käytettiin keskustelujen rakenteena.

Keskustelujen välissä osallistujille lähetettiin muistiot, joihin he saivat kommentoida ja antaa palautetta. Lopuksi osallistujat saivat vielä mahdollisuuden kommentoida ja tarkentaa loppuraporttiluonnosta. Tämän avulla varmistettiin, että raportin päätelmät ja suositukset kuvaavat mahdollisimman hyvin keskustelujen henkeä ja sisältöjä.

3. Tilannekuva keskustelujen alkaessa

Ensimmäisissä keskusteluissa muodostui ymmärrys siitä, että monimuotoisuustyön onnistumiseen vaikuttavat erityisesti taloudelliset kysymykset sekä lainsäädännön ja muun hallinnosta tulevan ohjauksen taso. Lisäksi tärkeää on se, millaista maankäytön strategista suunnittelua tehdään. Näihin kuhunkin kytkeytyy runsaasti eettisiä kysymyksiä.

Heti keskustelujen alussa vallitsi suuri yhteisymmärrys siitä, että lähtökohtana luonnon monimuotoisuuden elpymisessä tulisi aina olla lievennyshierarkia. Sen mukaan ihmisten ja organisaatioiden tulisi ensisijaisesti välttää luontohaittojen aiheuttamista, toiseksi minimoida haitat, kolmanneksi suunnitella toimien jälkeinen ennallistaminen ja vasta viimesijaisesti kompensoida eli hyvittää ne.

Haittojen välttäminen on tutkitusti tehokkain tapa vaikuttaa monimuotoisuuden tilaan. Aina kaiken luontohaitan välttäminen ei kuitenkaan ole mahdollista. Lievennyshierarkia olisi tärkeä saada käsitteenä yleiseen tietoisuuteen.

Taloudelliset kysymykset

Talouteen liittyvä ydinkysymys on se, miten ihmisten ja yritysten taloudelliset intressit voitaisiin yhdistää luontoarvojen suojeluun. Nykyisellään arvokkaat luontokohteet maanomistajan mailla saattavat johtaa tulonmenetyksiin. Miten ajattelutapoja saataisiin muutettua niin, että nuo kohteet olisivatkin ylpeyden eivätkä harmin aihe?

Toisenlainen kysymys on puukaupan vastuut ja riskit luontoarvokaupassa. Metsäyhtiöt maksavat osin jo nyt metsänomistajille korvausta siitä, että metsään jätetään hakkuissa esimerkiksi suojakaistaa tai enemmän puustoa. Yritysten on kuitenkin toistaiseksi vaikea ulosmitata näitä monimuotoisuuden kannalta hyviä tekoja taloudellisesti muuten kuin mahdollisesti hyvänä maineena ja brändihyötynä.

Yksi syy tähän on se, etteivät monimuotoisuudelle aiheutetut haitat näy tuotteiden hinnoissa tai puumarkkinoilla. Pitäisikö monimuotoisuutta heikentävästä toiminnasta, kuten hakkuista, hyötyvien kaupallisten toimijoiden kuitenkin kantaa enemmän vastuuta luontohaitasta? Keskusteluissa pohdittiin aiheuttaja maksaa -periaatetta ja pohdittiin, kuka aiheuttaja lopulta on. Tärkeää olisi tarkastella, kuka arvoketjussa lopulta hyötyy taloudellisesti eniten.

Lainsäädäntö

Lainsäädännön ja muun ohjauksen ydinkysymys on se, ettei monimuotoisuutta turvaava normiohjaus tällä hetkellä onnistu tavoitteissaan vaan luonnon monimuotoisuus hupenee edelleen. Luonnonsuojelulain ensimmäisen pykälän mukainen päätavoite eli monimuotoisuuden turvaaminen ei onnistu ainoastaan luonnonsuojelulain keinoin.

Eri sektorilait ovat sinänsä selkeitä, mutta lakien keskinäissuhteet ja lainsäädännöllinen kokonaisuus ei. Lisäksi alueidenkäyttölain soveltaminen ja sen suhde sektorilainsäädäntöön (luonnonsuojelulaki, metsälaki ja lunastuslaki) sekä esimerkiksi oikeusperiaatteisiin (varovaisuusperiaate) aiheuttavat hämmennystä. Ennallistamisasetuksen tulkinta tulee tekemään lainsäädännön yhteensovittamisesta entistä vaikeampaa.

Keskustelujen aikaan keväällä 2025 uusi alueidenkäyttölaki oli vielä lausunnoilla, joten keskustelijat arvioivat silloin voimassa olleen maankäyttö- ja rakennuslain aikaista sääntelyä. Tässä tekstissä käytetään asiasta kuitenkin selkeyden vuoksi nimeä alueidenkäyttölaki.

Sektorilainsäädännön suhteiden selkiyttäminen ja kokonaisuuden harmonisointi olisi siksi hyvin tärkeää monimuotoisuuden kannalta. Keskustelijat pohtivat myös onko metsälain vaatima monimuotoisuuden turvaamisen minimitaso liian heikko. Tällä hetkellä lain noudattamista ei juuri valvota, eikä sen rikkomisesta tule seurauksia.

Keskustelussa nousi useasti esiin myös se, että monimuotoisuuden turvaaminen yksityismailla (esimerkiksi metsätaloudessa) kaipaa selkeämpää ja yhtenäisempää ohjausta viranomaisilta.

Strateginen suunnittelu

Strategisen suunnittelun keinojen eli erityisesti maakuntakaavoituksen osalta todettiin, että niiden avulla monimuotoisuustyössä on vaikea päästä eteenpäin, jos kaavoituksen suhde sektorilainsäädäntöön on takkuinen.

Strategisen suunnittelun rajapintoja ja mahdollisia synergioita kuten LUMO-suunnitelmat, kansallinen metsästrategia, alueelliset metsäohjelmat ja kehittämisperiaatemerkinnot ei tunnusteta. Näiden suhdetta toisiinsa ja muihin strategisen suunnittelun keinoihin ei aina täysin ymmärretä tai osata hyödyntää. Nostettiin esiin, että toimivia ekologisen suunnittelun malleja on olemassa mutta niiden potentiaalia ei yksityismetsätaloudessa yrityksistä huolimatta ole onnistuttu täyttämään.

4. Tiedeneuvonta täydensi tilannekuvaa

BIOD-ohjelman tutkimushankkeiden tutkijat vastasivat keskustelijoiden yhdessä huomaamiin tietotarpeisiin toisella tapaamiskerralla. Vaikka keskustelijat ovat alojensa asiantuntijoita, tutkimuksella oli annettavaa heidän kysymyksiinsä. On olemassa runsaasti tutkittua tietoa siitä, mikä olisi monimuotoisuuden kannalta suositeltavaa.

BIODIFUL-hankkeen **Irene Kuhmonen** kertoi maatalouden ja ruoantuotannon monimuotoisuushaasteista ja täydensi siihen asti metsäympäristöön painottunutta keskustelua:

- Toisin kuin metsätaloudessa, maataloudessa tuotetaan luonnonympäristöjä – ei vain vältetä haittoja.
- Monimuotoisuus on ruokajärjestelmässä keskeinen, mutta vaikeasti mitattava asia, koska siihen vaikuttavat monet eri lajit. Esimerkiksi pääskyt hyötyvät viljelystä, mutta kaikki linnut tai muu luonto eivät välttämättä tee niin vaan viljely voi myös aiheuttaa haittaa osalle eliöstöstä.
- Monimuotoisuutta edistäviä viljelijöitä motivoi usein vahva arvopohja, ja he ovat tiiviissä suhteessa kuluttajiin. Viljelijöissä on iso potentiaali toimia monimuotoisuuden puolesta, koska he ovat sitoutuneita elinkeinoonsa ja sen jatkuvuuteen.

Heini Kujala BOOST-hankkeesta vastasi tutkimuksen näkökulmasta luontoposiitivisuuteen, luontoarvomarkkinoihin ja ekologiseen kompensaatioon liittyviin kysymyksiin:

- Luontoposiitivisuuden käsite on tärkeä osa lievennyshierarkian käsitettä ja käytäntöä, koska tavoitteena on luonnon elpyminen, ei vain nykyisen luontohaitan välttäminen, minimoiminen, ennallistaminen tai kompensointi. Luontoposiitivisuuden saavuttamista voidaan mitata esimerkiksi ekosysteemien pinta-alan, ekologisen kunnon ja kytkeytyneisyyden avulla. Mittaaminen on vaikeaa, koska luonto muuttuu hitaasti ja vaikuttavia tekijöitä on paljon.
- Luontoposiitivisuus ei välttämättä ole käyttökelpoinen monimuotoisuustyön päämäärä, koska luontokatoa ei ole edes vielä saatu hidastettua ja siksi luontoposiitivisuus voi jäädä idealistiseksi jargoniksi.
- Haittojen välttäminen ja arvokkaiden alueiden suojeleminen ovat usein kustannustehokkaampia tapoja kuin kompensointi. Esimerkiksi rakentamisen jälkeisessä ennallistamisessa luonnon palautuminen vie aikaa.
- Toimet tulisi suunnitella strategisesti: yksittäisten toimien sijaan tarvitaan kokonaisuuksia, jotka edistävät luontoarvoja ja ekologista kytkeytyneisyyttä.

Minna Pappila BOOST-hankkeesta kertoi puolestaan lainsäädäntöön sekä kaavoitukseen liittyvästä tutkimusymmärryksestä. Keskustelua käytiin erityisesti harmaan suojelun ympärillä.

- Luonnonsuojelua tehdään myös kaavoituksen keinoin, mutta se voi olla lainsäädännöllisesti ja poliittisesti ristiriitaista.
- Epäselvät sektorilainsäädännön rajapinnat, sekavat korvausjärjestelmät erityisesti kaavoitusta ja maankäytön ohjaamista koskevassa lainsäädännössä ja lyhytjänteisyys haittaavat luonnon monimuotoisuuden suojelua ja elvyttämistä. Korvauskynnykset pitäisi selkeästi määritellä ja yhdenmukaistaa.

- Poliittinen ohjaus luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi on ollut heikkoa, vaikka perustuslaki sallisi suuremmankin puuttumisen omaisuudensuojaan. Myös perusoikeuksia vertaillaan ja ratkaisujen painotukset ovat tilannekohtaisia.
- Oikeudellinen ratkaisu luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi vaatii sekä lainsäädännöllistä selkeyttä että yhteiskunnallista tahtotilaa luoda ennakoitavampi oikeuskäytäntö.

Tutkija-alustukset ja niitä koskeva keskustelu täydensivät tilannekuvaa, jonka pohjalta tiivistettiin keskustelijoiden mielestä tärkeimmät vielä ratkaisemattomat kysymykset. Niistä muotoiltiin kolme kokonaisuutta, joiden edistäminen olisi erityisen kiireellistä ja vaikuttavaa monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttämiseksi.

5. Kolme kaistaa monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttämiseen

Ratkaisun avaimiksi tunnistettiin kolme erilaista kokonaisuutta. Ne eivät ole toisilleen vaihtoehtoisia keinoja tai tarkkarajaisia toimenpiteitä, vaan kolme suurta asiakokonaisuutta, jotka toteutuessaan vaikuttaisivat erityisen vahvasti luontokadon pysäyttämiseen.

Kokonaisuudet ovat melko käytännöllisiä, eikä niihin ole sisällytetty perustavanlaatuisia eettistä pohdintaa esimerkiksi omaisuudensuojasta tai ihmisen ja luonnon suhteesta. Eettisiä kysymyksiä kuitenkin sivuttiin keskusteluissa, ja sille tunnistettiin selvä tarve.

Keskusteluissa painottui metsissä tapahtuva luonnon monimuotoisuuden edistäminen. Etenkin ensimmäisessä keskustelussa nousivat esiin miltei ainoastaan metsiin liittyvät haasteet ja ratkaisut. Toisen keskustelukerran tiedoneuvonnalla ja myöhempien keskustelujen keskustelukysymyksillä pyrittiin tuomaan myös maatalouden näkökulmaa mukaan keskusteluun. Kauptungit ja muu rakennettu elinympäristö jäi keskusteluissa hyvin vähälle käsittelylle.

Kokonaisuudet, joita on tärkeä kiireellisesti edistää:

- I. Monimuotoisuutta turvaavan liiketoimintamallin valtavirtaistaminen
- II. Toimivat luontoarvomarkkinat
- III. Pitkän aikavälin ohjaukskeinot ja lainsäädännön harmonisointi.

Lisäksi on tärkeää käsitellä luontohaitallisten kannustimien purkamista.

I. Monimuotoisuutta turvaavan liiketoimintamallin valtavirtaistaminen

Yksi keskeinen keino monimuotoisuuden turvaamiseksi ja luontokadon pysäyttämiseksi on monimuotoisuutta turvaavan liiketoimintamallin valtavirtaistaminen suomalaisessa yhteiskunnassa. Perinteisen metsä- ja maatalouden rinnalle tarvitaan myös täysin uusia tapoja hyödyntää luontoa ilman, että monimuotoisuus kärsii.

Moni maanomistaja olisi avoin uudentalaiselle, myös luonnon monimuotoisuuden kannalta kestäväälle liiketoiminnalle, mutta toistaiseksi yksiselitteiset toimintamallit puuttuvat. Myös markkinoilla on halua ja maksuhalukkuutta biodiversiteetin turvaamiselle, vaikka se ei täysin ole realisoitunut vielä.

Jotta monimuotoisuutta turvaava liiketoiminta ei jäisi pelkäksi puuhasteluksi ja yksittäisten innokkaiden edelläkävijöiden varaan, olisi esimerkiksi verotusta ja sääntelyä muutettava siihen suuntaan, että se tukee liiketoimintaa, joka huomioi myös luonnon monimuotoisuuden ja puolestaan rankaisee niitä, jotka eivät sitä huomioi.

Samalla kaivataan ennakkoluulotonta asennetta niin maanomistajilta, metsäyhtiöiltä ja muilta yrittäjiltä sekä etujärjestöiltä löytää uusia ansaintatapoja, jotka huomioivat luonnon.

Kestävä ruokajärjestelmä mahdollistaisi voitot sekä viljelijälle että luonnolle

Ruoantuotanto on yksi luonnon kannalta keskeinen elinkeino. Kestävän ruokajärjestelmän luomisessa on mahdollisuus win-win-tilanteisiin, joissa monimuotoisuus voi olla osa liiketoimintamallia. Ruokajärjestelmän ja maatalouden rakennekehitys ei kuitenkaan tue luontopohjaisia liiketoimintamalleja. Tilakoot ovat kasvaneet ja viljelijöiden määrä vähentynyt osittain maatalouden kustannuskriisistä ja heikosta kannattavuudesta johtuen. Esimerkiksi tuotantokustannusten nousu on ollut nopeampaa kuin tuotteista saatavien hintojen kasvu. Vaikka tilakoot ovat kasvaneet, tilakohtainen maataloustulo on keskimäärin pienentynyt. Iso tilakoko tekee vaikkapa suurten karjalaumojen laiduntamisen ulkona logistisesti mahdottomaksi, joka puolestaan vaikuttaa peltolinnustoon negatiivisesti. Käytännössä tämä johtaa siihen, että eläintuotannon hyödyt vähenevät ja haitat kasvavat.

Monimuotoisuuden vaaliminen on myös kallista, jos sitä ei liitetä suoraan tuotantotavoitteisiin. Se lisää viljelijöiden taloudellista taakkaa. Jatkossa pitäisikin pystyä vahvistamaan liiketoimintamalleja, jotka pitävät sisällään luonnon monimuotoisuuden vaalimisen. Tällä hetkellä yhteiskunnan rakenteet eivät kuitenkaan kannusta esimerkiksi tilakokojen kohtuullistamiseen. Myöskään lyhyet maanvuokrasopimukset eivät kannusta viljelijöitä huolehtimaan peltomaiden monimuotoisuudesta.

Talousmetsäkin voi käyttää monipuolisesti

Metsien ja erilaisten luontotyyppien käytön ei tarvitsisi olla niin mustavalkoista kuin se nykyisellään on. Esimerkiksi monimuotoista talousmetsää voisi hyvin käyttää nykyistä enemmän matkailu- tai virkistyskäyttöön, jolloin sekä maanomistaja että vaikkapa matkailuyrittäjä voisivat hyötyä metsästä myös taloudellisesti. Ekologisesti kestävä maanviljely ei sekään ole mahdollon tavoite, jos kannusteet ja käytännöt saadaan nykyistä kestävimiksi.

Sertifiointi vaatii lisää huomiota

Jotta monimuotoisuutta tukeva liiketoiminta saadaan marginaalista valtavirtaan, on hallinnon ja lainsäädännön tuettava muutosta. Olemassa olevista keinoista keskustelussa nousivat esiin esimerkiksi metsäsertifikaatit, joiden tavoitteena on ohjata metsien käyttöä vastuullisempaan suuntaan. Ne eivät kuitenkaan yksinään riitä turvaamaan metsien monimuotoisuutta – eikä näin toki ole tarkoituskaan, vaan sertifikaatit ovat osa kokonaisuutta.

Sertifioinnin tehtävä on edistää metsien vastuullista ja kestävästä käyttöä, eli niiden hoito ja käsittely on ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä. Suomessa on käytössä kaksi suurta sertifiointijärjestelmää, PEFC ja FSC. Järjestelmien vaikuttavuus vaihtelee: PEFC kattaa pinta-alaltaan huomattavasti suuremman osan Suomen metsistä (n. 85–90 % metsistä on PEFC-sertifioitu, n. 10–15 % on FSC-sertifioitu). Tällä hetkellä FSC asettaa tiukempia vaatimuksia luonnon monimuotoisuuteen liittyen, mutta kriteerejä päivitetään uuden tiedon ja vaatimusten mukaan tietyin määräajoin. Vaikka sertifikaattien on määrä turvata metsien monimuotoisuutta, käytännössä niiden valvonta ei aina ole riittävää.

Uutena keinona sertifikaattien rinnalle nousi monimuotoisuuden huomioiminen vaikkapa metsävakuutuksissa. Monimuotoinen metsä on usein ekologisesti kestävämpää ja vähemmän altista esimerkiksi taudinaiheuttajille, joten siitä voisi saada hyötyä myös vakuutuksissa.

Monimuotoisuus on myös itsessään eräänlainen vakuutus. Sen lisäämistä tulisikin tukea myös taloudellisesti esimerkiksi ilmastoriskien hallinnan takia.

Tiedonpuute monimuotoisuuden turvaamisen esteenä

Yksi haaste monimuotoisuutta turvaavan liiketoimintamallin kannalta on sekä maanomistajien että yritysten ja muiden toimijoiden tiedonpuute. Sekä metsäteollisuuden että maanomistajien koulutus monimuotoisuuden turvaamiseksi nähdään tärkeänä, jotta liiketoimintamallit voivat kehittyä nykyistä kestävämmiksi.

Monimuotoisuutta tukevien liiketoimintamallien tulee olla luonnollisesti myös kannattavia ja houkuttelevia metsänomistajille, jotta ne otetaan laajamittaisesti käyttöön. Liiketoimintamallien kehittämisessä tärkeää on, että toimintaympäristö on mahdollisimman ennakoitavaa ja muutokset ovat selkeitä kaikille osapuolille.

Vaikka monimuotoisuuden turvaaminen on jo paikoin liiketaloudellisesti kannattavaa, siihen liittyvien taloudellisten hyötyjen, kuten ilmastonmuutokseen sopeutumisen hyötyjen, tunnettuutta pitäisi parantaa. Muitakin kannustimia tulisi kehittää ja niistä pitäisi viestiä paremmin. Monimuotoisuus, sen edistäminen ja siihen liittyvä tuotekehitys on tulevaisuuden ammatillista osaamista.

Suosituks

- 1. Perinteisen metsä- ja maatalouden sijaan tarvitaan uusia tapoja hyödyntää luontoa ilman, että monimuotoisuus kärsii.**
Monimuotoisuustoimien tekemisen tiloilla täytyy olla kannattavaa (esim. karjan laiduntaminen niityillä ja muissa perinneympäristöissä).
- 2. Sertifikaattien valvontaa on parannettava.**
Nykyisellään valvonta mahdollistaa väärinkäytökset esimerkiksi metsäsektorilla. Toimivampi valvonta vaatii yksityisen sektorin ja viranomaistahojen hyvää yhteistyötä.
- 3. Maanomistajien ja muiden toimijoiden kouluttaminen monimuotoisuuden turvaamiseksi on keskeistä.**
Maanomistajilla voi olla vahva tahto toimia luonnon monimuotoisuuden puolesta, mutta heillä ei ole aina tarpeeksi tietoa, miten se käytännössä toteutuisi. Sama koskee myös muita maankäytön osapuolia.
- 4. Monimuotoisuuden taloudellisten hyötyjen tunnistamista tulee parantaa.**
Monimuotoisuutta tukevat toimet voivat jo nyt olla taloudellisesti kannattavia, mutta sitä ei aina tunnisteta. Esimerkiksi ilmastomuutokseen varautumisen ja sopeutumisen hyödyt tulisi tunnistaa ja hyödyntää myös taloudellisesti nykyistä paremmin. Monimuotoinen luonto on ilmastoresilientimpää kuin köyhtynyt ympäristö.

II. Toimivat luontoarvomarkkinat

Hyvin toimivat luontoarvomarkkinat ovat potentiaalisesti tehokas ratkaisu luonnon monimuotoisuuden lisäämiseen ja ylläpitämiseen vaikuttavasti. Toimiakseen ne tarvitsevat riittävän tietopohjan ja yhteiset, toimivat ja reilut pelisäännöt. Järjestelmän on oltava mahdollisimman yksinkertainen ja houkutteleva, jotta maanomistajat ja yritykset haluavat lähteä mukaan markkinaan. Luontoarvomarkkinat tarvitsevat oheen myös muuta sääntelyä ja maankäytön suunnittelun käytäntöjä, jotka varmistavat lievennyshierarkian toteutumisen.

Ekologinen kompensatio ja muut luontoarvomarkkinat

Luontoarvomarkkinoihin täytyy rakentaa selkeät pelisäännöt ja läpinäkyvät mekanismit. Julkisella sektorilla on oltava aktiivinen rooli sääntöjen rakentajana. Vaikka toteutuksessa on ratkottavana todella hankalia kysymyksiä, lopputuloksen tulisi olla selkeä, houkutteleva ja arvioitavissa: maanomistajille tarvitaan ymmärrettävä ja aidosti vaikuttava tapa suojella tai elvyttää luontoa siten, että mukaan lähteminen tarjoaa myös tarpeeksi porkkanaa.

Suunnittelutyössä voidaan erottaa ekologinen kompensatio ja laajemmat luontoarvomarkkinat. Ekologisella kompensatiolla tarkoitetaan sääntelyyn perustuvaa velvoitetta hyvittää esimerkiksi rakentamisen yhteydessä syntynyt luontohaitta parantamalla luonnon tilaa toisaalla. Luontoarvomarkkinat puolestaan viittaa laajempaan, markkinaehtoiseen järjestelmään, jossa luonnon monimuotoisuuden lisääminen tai ylläpitäminen voi olla omaehtoinen, korvattava ja kaupankäynnin kohteeksi soveltuva toimi – myös ilman varsinaista suoraa haittaa aiheuttavaa toimintaa.

Ekologiselle kompensatiolle on olemassa pelisäännöt luonnonsuojelulaissa ja sitä täsmentävässä asetuksessa. Hyvityssuunnitelman, kompensatiorekisterin ja ekologisten kompensatioiden käytännöt ovat vasta muotoutumassa. Myös laajempi luontoarvomarkkina on vielä pitkälti rakentumatta.

Pullonkauloina vaikuttavuus ja pelisäännöt

Luontoarvomarkkinoiden kehittämisen pullonkaulat liittyvät toimien vaikuttavuuteen sekä markkinoiden käytäntöjen, hallinnoijan ja pelisääntöjen puuttumiseen.

Yksi pullonkauloista on epävarmuus luonnonhoitotoimien vaikuttavuudesta ja pitkistä aikajännteistä sekä se, miten ne saadaan taklattia niin hallinnon kuin markkinoille mukaan lähtevien maanomistajien ja yritysten näkökulmasta. Arvonmääritys on vaikeaa, sillä luonnon monimuotoisuus elpyy pitkän ajan kuluessa, eikä sen vaikutuksia ole aina helppo osoittaa.

Toinen este on yhteisen, kokonaisvaltaisen luontomarkkinan sekä sen toimintaa koordinoivan ja markkinaa seuraavan tahon puuttuminen. Kaikille yhteiset pelisäännöt –standardit, sertifikaatit, seurantamekanismit – loisivat edellytyksiä luottamukselle ja vertailukelpoisuudelle, mutta sellaisia ei toistaiseksi ole. Ilman yhtenäisiä sääntöjä markkinatoiminta ei voi skaalautua. Samalla markkinoiden puuttuminen vaikeuttaa vastuullisuustyötä ja sen uskottavaa viestintää.

Pelisääntöihin liittyen ratkottavana on esimerkiksi se, miten voidaan estää luontoarvon tuplalaskenta tai miten voidaan varmistaa, ettei luonnonarvo katoa määräaikaisten sopimusten päätyttyä tai jos katoaa, luontoarvomarkkina toimii ja vähintään vastaava luonnonarvo tulee suojelluksi jossain muualla.

Toteutus vaatii vahvaa julkisen sektorin roolia ja tietopohjaa

Luontoarvomarkkinoiden kehittäminen edellyttää useita rinnakkaisia ratkaisuja. Ensinnäkin tarvitaan selkeät, kansalliset pelisäännöt, jotka määrittävät, mitä luonnon monimuotoisuuden hyödykkeillä tarkoitetaan, millä periaatteilla niitä voidaan todentaa ja miten kaupankäynti voidaan järjestää. Sääntöjen tulee perustua tutkittuun tietoon ja mahdollistaa erilaisten luontoarvojen, myös maisema- ja virkistysarvojen, huomiointi.

Samalla on luotava toimintamallit, joilla varmistetaan, että markkinoilla tehtävät sopimukset ovat luotettavia, vaikuttavia ja seurattavia. Keskustelijat näkivät, että julkisen sektorin tulisi laatia yhteiset pelisäännöt ja opas markkinoiden toteuttamiseen samaan tapaan kuin ympäristöministeriön laatima opas vapaaehtosiin hiilimarkkinoihin.

Maanomistajien näkökulmasta markkinan on oltava luotettava, reilu ja houkutteleva. Monilla on jo nyt kiinnostusta tarjota maitaan monimuotoisuustoimiin, mutta tarjontakanavat ja toimenpiteiden hyödyt ovat epäselviä. METSO- ja Helmi-ohjelmat osoittavat, että luontoarvojen tarjontaa on, kun väylä siihen on olemassa. Maanomistajien motivaatio kasvaa, jos kaupankäynnissä on selkeä hyöty, ei pelkästään kustannus.

Yksityinen sektori tarvitsee puolestaan uskottavia välineitä, joiden avulla luonnon monimuotoisuutta voi tukea ja raportoida. Luotettava kolmas osapuoli – esimerkiksi säätiöpohjainen toimija – voisi toimia välittäjänä, joka hallinnoi markkinaa, varmentaa luontoarvojen toteuttamisen ja tuo yhteen ostajat ja myyjät. Tällainen toimija ei tavoittelisi voittoa, vaan ajaisi yhteistä etua ja tukisi järjestelmän läpinäkyvyyttä. Biodiversiteettisäätiö mainittiin potentiaalisena välittäjätoimijana.

Standardointi ja luotettava tietopohja ovat toimivan luontoarvomarkkinan perusta. Tarvitaan selkeitä, alueellisesti sovellettavia indikaattoreita ja sapluunoita, joiden avulla voidaan määrittellä luonnonarvohehtaareja. Näitä on kehitetty esimerkiksi BOOST-hankkeessa. Näiden avulla voidaan varmistaa, että monimuotoisuusarvot ovat vertailukelpoisia ja kaupankäynnin ehdot ymmärrettäviä. Samalla tietopohjan ja strategisen suunnittelun on oltava kunnossa: pitää tietää, missä merkittävät luontoarvot sijaitsevat ja mihin toimet kannattaa kohdentaa. Tähän hyödyllistä tietoa tulevat tarjoamaan alueelliset LUMO-ohjelmat, joissa listataan alueelliset luonnonarvoiltaan merkittävät kohteet.

Julkisen sektorin rooli on ratkaiseva erityisesti kehikon ja tietopohjan rakentamisessa, seurannan järjestämisessä ja luottamuksen varmistamisessa. Lisäksi tarvitaan kokeiluja ja pilotointeja, joilla toimintamalleja voidaan testata ja kehittää. Esimerkiksi MTK:n Luontoarvot.fi-alusta on yksi tällainen.

Suosituksset

- 1. Rakennetaan vahva tietopohja ja toimiva kohdentamismalli ja huolehditaan riittävästä vuoropuhelusta alueellisen ja valtakunnallisen suunnittelun kesken**
Kartoitetaan luonnonarvot alueellisesti ja määritellään, mihin toimenpiteet kannattaa ensisijaisesti suunnata. Tietopohja tukee myös strategista suunnittelua ja estää päällekkäisyyksiä muiden ohjelmien (esim. LUMO) kanssa.
- 2. Määritellään kansalliset pelisäännöt ja vastuut**
Luodaan selkeä oikeudellinen ja hallinnollinen kehikko: mitä markkinoilla myydään, millä ehtoilla ja kuka vastaa mistäkin. Tämä lisää luottamusta ja ennustettavuutta sekä mahdollistaa laajamittaisen osallistumisen.
- 3. Kehitetään yhteiset indikaattorit ja todentamisen mallit**
Määritellään standardoidut, alueellisesti sovellettavat mittarit (esim. luonnonarvohehtaarit), joilla monimuotoisuushyöty voidaan osoittaa vertailukelpoisesti. Näin varmistetaan lisäisyys ja vaikuttavuus.
- 4. Tuetaan luotettavan välittäjäorganisaation perustamista**
Luodaan voittoa tavoittelematon toimija (esim. säätiö), joka yhdistää ostajat ja myyjät, vastaa laadunvarmistuksesta ja hallinnoi kaupankäyntiä. Tämä lisää läpinäkyvyyttä ja vakautta.
- 5. Käynnistetään kohdennetut pilotit ja skaalattavat kokeilut**
Testataan käytännössä indikaattoreita sekä eri markkinamalleja hyödyntäen esimerkiksi olemassa olevia alustoja. Kokeilujen avulla kehitetään käytännön toimintatapoja ja varmistetaan vaikuttavuus.

III. Pitkän aikavälin ohjauskeino ja lainsäädännön harmonisointi

Jotta elinkeinoelämä ja hallinto voivat tehdä johdonmukaisia tekoja luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi, tarvitaan yhteinen pitkän aikavälin tahtotila. Suomessa on valmisteltu yhteistä kansallista toimintaa ohjaavaa luonnon monimuotoisuusstrategiaa, mutta se on jumittunut poliittiseen prosessiin. Viivästyminen ei johdu välttämättä poliittisesta poukkoilusta, vaan monenlaisista valmisteluprosessin hidasteista.

Eri hallinnonalojen ja elinkeinoelämän sektoreilla tapahtuvaa monimuotoisuusystyötä ja sitä tukevaa lainsäätämistä helpottaisi yhteisesti hyväksytyt, pitkän aikavälin ohjauskeino – Kansallinen luonnon monimuotoisuusstrategia.

Maankäyttöä, luontoa sekä maa- ja metsätalouden elinkeinoja ohjaavan lainsäädännön tulisi olla luonnon monimuotoisuuden turvaamisen ja elvyttämisen suhteen johdonmukaista. Nyt esimerkiksi maanomistajien luontotoimia hankaloittavat lainsäädännön päällekkäisyydet ja ristiriitaisuudet. Erikseen säädetty luontolaki voisi tuoda luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen selkeyttä. Olisi myös syytä arvioida erilaisten luontolakimallien toimivuutta ja hyväksyttävyyttä.

Pitkän aikavälin ohjauskeino – luonto-tupo?

Haaste kaikessa luonnon monimuotoisuusystyössä on se, että sitä ohjaava politiikka rakentuu lyhytkestoisista hankkeista, jotka jäävät usein kesken hallituskausien vaihtuessa. Jotta luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen voitaisiin pysäyttää, tarvittaisiin sitovat, pitkäjänteiset ja yhteisesti hyväksytyt tavoitteet, jotka ohjaavat toimintaa yli poliittisten syklien. Ilman riittävää poliittista tahtotilaa pelkkä asiantuntijalausuntoihin pohjautuva ohjaus ei riitä, vaan poliittisten päättäjien täytyy sitoutua tavoitteisiin käytännössä, ei pelkästään periaatteessa.

Luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa esimerkiksi voitaisiin ottaa Suomen vanhasta tulopoliittisesta kokonaisratkaisusta, ns. tupo-mallista, eli edistää neuvottelumallia, jossa eri osapuolia edustavat etujärjestöt ja valtio sopivat pitkille aikaväleille suuret linjat. Samanlaisen konsensuaaliseen sopimiseen pohjautuvan tupo-mallin avulla osapuolet yli puoluerajojen olisi mahdollista sitouttaa luonnon monimuotoisuuden elvyttämiseen. Yksi ehdotus pitkän aikavälin tahtotilan edistämiseen ja politiikkatoimien yhdenmukaistamiseen olisi se, että valtioneuvoston kanslia ottaisi asiassa suurempaa roolia.

Yksityismaita koskevan lainsäädännön sote-uudistus ja luontolaki monimuotoisuutta turvaamaan

Nykyinen lainsäädäntö on hajanaista ja ristiriitaista muun muassa alueidenkäyttölain, metsälain, vesilain sekä luonnonsuojelulain osalta. Keskustelujen aikaan keväällä 2025 uusi alueidenkäyttölaki oli vielä lausunnoilla, joten keskustelijat arvioivat silloin voimassa olleen maankäyttö- ja rakennuslain aikaista sääntelyä. Tässä tekstissä käytetään selkeyden vuoksi nimeä alueidenkäyttölaki, sillä pääviesti on sama: alueidenkäyttöä säätelevän lainsäädännön tulee pelata paremmin yhteen.

Metsälain ja alueidenkäyttölain välisiä yhteyksiä tulisi selkeyttää ja ongelmia ratkaista. Lait koskevat samaa luontoa, mutta niitä uudistetaan eri tahtiin, niiden mukainen sääntely on

epäjohdonmukaista ja tulkinnat ovat jopa ristiriitaisia keskenään. Tämä hankaloittaa maanomistajien ja viranomaisten käytännön toimintaa.

Nykyinen lainsäädännöllinen epäselvyys saattaa johtaa markkinoilla luontoarvojen harmaaseen suojeluun, eli käytön rajoituksiin, jotka eivät ole esimerkiksi luonnonsuojelulain mukaista suojelua, ja siksi vaikutuksia saattaa olla vaikea arvioida.

Lainsäädäntöä voitaisiin kehittää sekä vahvistamalla sektorilakeja että säätämällä kokonaan uusi luontoa koskeva laki. Nykyistä lainsäädäntöä pitäisi selkeyttää ja sovittaa paremmin yhteen. Lainsäädännölle olisikin tarpeen tehdä sote-uudistuksen kaltainen kokonaistarkastelu ja uudelleenjärjestely, jossa perataan läpi nykyiset lait, tunnistetaan puutteet, yhtenäistetään lainsäädäntö ja määritellään vastuutahot. Luontokadon pysäyttämiseksi kannattavampaa lie-nee lainsäädännön vahvistaminen eikä heikentäminen.

Tutkijat ja järjestöt ovat esittäneet uuden, luonnon monimuotoisuutta koskevan lainsäädännön eli luontolain tarpeellisuutta aiemminkin, sillä luontoa turvaavassa lainsäädännössä on todettu tutkimuksissa rakenteellisia puutteita, jotka tulisi korjata luontokadon suitsimiseksi. Uuden luontolain rooli voisi olla muuta lainsäädäntöä koordinoiva, ja siinä säädettäisiin muun muassa luonnon monimuotoisuuden turvaamisen tavoitteista. Laki tarvitsisi tuekseen riittävän järeän valvontajärjestelmän.

Suosituks

1. **Yli hallituskausien ulottuvaa yhteisymmärrys tavoitteesta ja keinoista**
Luodaan yli hallituskausien ulottuva kansallinen luonnon monimuotoisuusstrategia (ns. "luonto-tupo").
2. **Toteutetaan sektorilainsäädännön harmonisointi** (metsälaki, luonnonsuojelulaki, alueidenkäyttölaki, vesilaki, ympäristönsuojelulaki) vastaavasti kuin sote-uudistuksessa, jotta lainsäädäntö olisi yhtenäinen ja ristiriidaton.
3. **Säädetään uusi, kokoava luontolaki**, joka selkeyttää luonnon monimuotoisuuden turvaamisen tavoitteet ja koordinoi nykyiset hajanaiset säädökset. Tämä suositus nousi vahvasti keskusteluista, mutta siitä ei syntynyt yksimielistä kantaa. Kaikki keskustelijat eivät kannata luontolain säätämistä, koska se tuo uuden rajapinnan ja voi lisätä tulkintaongelmia.

Luontohaitallisten kannustimien purkaminen

Lieventämishierarkian hengessä on tärkeä varmistaa, että luontoa haittaavaan toimintaan ei ainakaan kannustettaisi. Keskusteluissa puhuttiinkin luontohaitallisista kannustimista, mutta niihin liittyen ei muotoiltu selkeitä suosituksia.

Luontohaitalliset kannustimet määriteltiin yhteisesti erilaisiksi tuiksi, verohelpotuksiksi ja julkisiksi investoinneiksi, jotka ohjaavat toimintaa tavalla, joka heikentää luonnon monimuotoisuutta tai lisää paineita luonnolle. Tällaisia kannustimia ovat esimerkiksi fossiilisten polttoainneiden verotuet sekä tietyt maa- ja metsätalouden ja infrastruktuurin rakentamiseen liittyvät tukimuodot. Kannustimien haitallisuus riippuu usein asiayhteydestä ja vaikutusten kokonaisarviointista.

Aikaisemmin ongelmallisina pidettyjä metsätalouden tukia, kuten suometsien kunnostusojitusta, on jo poistettu nykyisessä METKA-järjestelmässä.

Maatalouden pinta-alaan perustuvat tuet nostettiin esimerkkinä luontohaitallisista kannustimista, koska ne voivat kannustaa yksipuoliseen viljelykäytäntöön, kuten monokulttuuriin, ja vähentävät halua jättää monimuotoisuuden kannalta tärkeitä suojakaistoja. Lisäksi keskustelijat tunnistivat kuntien ja julkisten toimijoiden tukia, jotka mahdollistavat infrastruktuurin rakentamisen haja-asutusalueille tai luontoalueille, mikä voi puolestaan johtaa luonnonalueiden pirstoutumiseen ja luontotyyppien heikkenemiseen.

Ratkaisuina keskustelijat esittivät ennen kaikkea järjestelmätason uudistuksia tukipolitiikkaan. Ensisijaiseksi toimenpiteeksi ehdotettiin kannustimien kattavaa kartoitusta ja arviointia siitä, miten eri tukimuodot vaikuttavat luonnon monimuotoisuuteen. EU:n maataloustuissa nähtiin myös uudistuksen paikkaa: tukien tulisi kannustaa aktiivisesti luonnon monimuotoisuuden suojeluun ja vahvistamiseen eikä ylläpitää ympäristölle haitallisia käytäntöjä. Suomen kannattaisi ajaa EU:ssa sitä, että maataloustukia suunnattaisiin nykyistä vahvemmin monimuotoisuutta edistäviin toimenpiteisiin, kuten suojakaistojen perustamiseen.

Myös verotus on toimiva keino ohjata toimintaa luonnolle myönteisempään suuntaan. Fossiilisten polttoaineiden tukemisesta tulee keskustelijoiden mukaan luopua nopeasti ja päättäväisesti. Lisäksi kuntien infratuissa tulisi ottaa huomioon ympäristönäkökulmat: julkisen infrastruktuurin rakentamista luonnon keskelle ei pitäisi tukea ilman huolellista harkintaa kokonaiskustannuksista ja ympäristövaikutuksista.

Jotta tukien vaikutuksia luontoon pystytään arvioimaan riittävästi, lähestymistavan on oltava poikkihallinnollinen. Tämä edellyttää yhteistä tietopohjaa ja menetelmiä, joilla tuetaan päätöksentekoa ja vältetään haitallisten kannustimien ylläpitämistä. Keskustelijat painottivat, että luonnon monimuotoisuuden edistäminen vaatii tukijärjestelmiltä johdonmukaisuutta, vaikuttavuuden arviointia sekä poliittista rohkeutta tehdä päätöksiä, joissa ympäristöhyödyt ovat keskeisellä sijalla.

6. Menetelmän arviointi

Keskustelutarja toteutettiin keväällä 2025, jolloin oli käynnissä useita muitakin dialogi- ja keskusteluhankkeita monimuotoisuuteen ja erityisesti metsiin liittyen. Siksi on hyvä pohtia tämän keskustelutarjan vaikuttavuutta.

Miten dialogisuuteen pohjautuva menetelmä toimii poikkihallinnollisessa politiikkatuen muotoilussa?

Keskusteluista karttuneiden kokemusten pohjalta voidaan arvioida, että dialogisuuteen pohjautuva menetelmä toimii monimutkaisten, poikkihallinnollisten kysymysten käsittelyssä. Menetelmän vahvuuksia ovat keskustelijajoukon monipuolisuus: erilaiset näkökulmat hallinnosta, tutkimuksesta, järjestöistä ja elinkeinoelämästä tulivat yhteen luomaan yhteistä ymmärrystä ja rakentamaan käytännönläheisiä ratkaisuja. Lisäksi dialogiin rohkaiseva fasilitointi mahdollisti avoimen vuorovaikutuksen. Sen seurauksena esiin nousi myös monia sellaisia haasteita ja näkökulmia, jotka voivat jäädä huomioimatta perinteisissä lausunto- tai kuulemismenettelyissä.

Onnistumisena voidaan pitää myös tiedoneuvonnan kytkemistä dialogiprosessiin. Asiantuntija-alustukset auttoivat osallistujia hahmottamaan keskustelua taustoittavaa tutkimustietoa, mikä paransi keskustelujen laatua ja lisäsi löydettyjen ratkaisujen uskottavuutta. Menetelmä edisti tutkimustiedon vaikuttavuutta ja auttoi sen hyödyntämistä päätöksenteon tukena.

Toisaalta dialogimenetelmän käytössä on myös haasteita. Avoin keskustelu toi esiin monipuolisia näkemyksiä, mutta vaarana on, että dialogit jäävät liian yleiselle tasolle eikä niiden avulla aina päästä selkeiden ja käytännössä toteutettaviin politiikkasuosituksiin. Lisäksi prosessin vaatima aika ja resurssit olivat suhteellisen suuret, mikä saattaa rajoittaa tällaisten menetelmien käyttömahdollisuuksia.

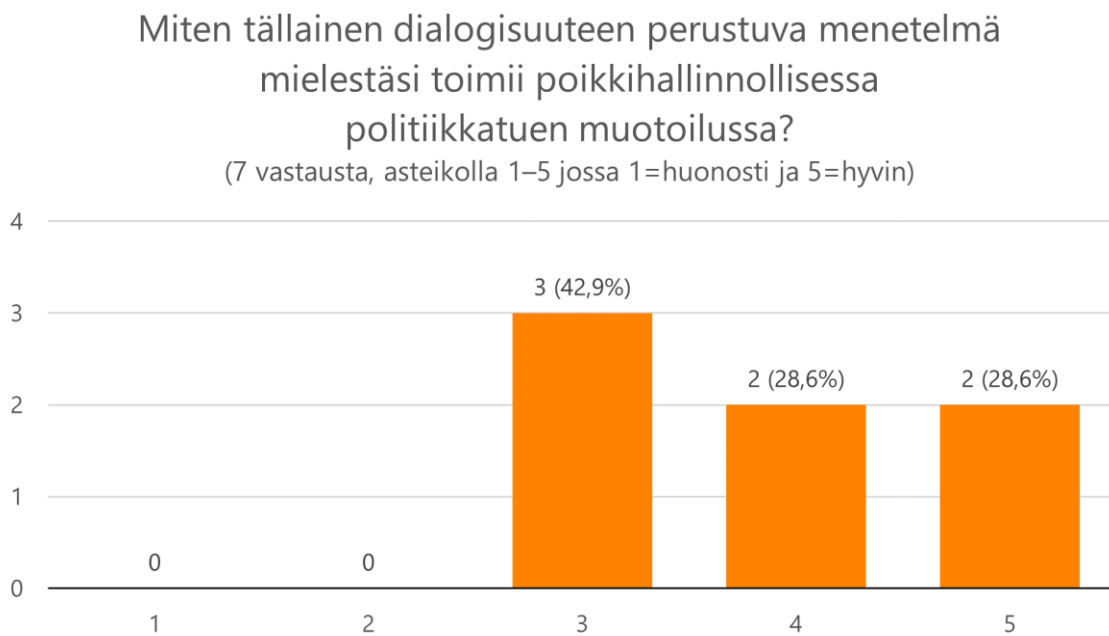
Dialogisuuteen pohjautuva menetelmä on arvokas työkalu poikkihallinnollisen politiikkatuen muotoilussa, mutta se vaatii huolellista suunnittelua ja selkeää tavoitteenasettelua, jotta avoimesta keskustelusta päästään tehokkaasti konkreettisiin, vaikuttaviin päätöksiin.

Dialogisten menetelmien ehkä suurin arvo löytyy kuitenkin ihmisten keskinäisestä vuorovaikutuksesta, jossa syntyy uusia oivalluksia ja ymmärrys syvenee. Loppuraportti on menetelmän konkreettinen lopputulos, mutta sen lisäksi prosessin aikana on syntynyt hiljaista tietoa, uusia verkostoja ja yhteisesti jaettua ymmärrystä. Tämä lienee suosituksiakin merkittävämpi lopputulos.

Osallistujien arvio menetelmän toimivuudesta

Osallistujien palautteessa menetelmän vahvuutena korostettiin mahdollisuutta ilmaista avoimesti omia näkemyksiä sekä ajatusten vapaata jalostumista muiden keskustelijoiden kautta. Dialogia kuvattiin "järjestyttävän hienona tapana" käydä keskustelua eri osapuolten välillä, ja moni koki saaneensa keskusteluista merkittävästi uutta ajateltavaa mukaansa.

Kuitenkin osa osallistujista totesi menetelmän rajoituksena sen, että keskustelujen sisältö saattoi painottua liikaa yksittäisten asiantuntijoiden kokemuksiin, jolloin tutkimustietoon pohjautuvat konkreettiset suositukset jäävät taka-alalle. Lisäksi esitettiin kriittinen huomio siitä, että dialogeihin osallistuvat henkilöt edustivat keskimääräistä ratkaisuhakuisempia ja yhteistyökykyisempiä yksilöitä, mikä ei välttämättä vastaa heidän laajempien viiteryhmiensä yleistä asennetta tai toimintatapaa. Tämä nostaa kysymyksen siitä, kuinka hyvin menetelmällä saavutetut tulokset ovat yleistettävissä laajemmin.

Kuva 3. Osallistujien arvio dialogisuuteen perustuvan menetelmän toimivuudesta poikkihallinnollisessa politiikkatuen muotoilussa.

"Asioista pitää puhua, sillä muuten niille pitäisi tehdä jotain"

Dialogipesu on käsite, joka viittaa tilanteisiin, joissa dialogia käytetään näennäisesti osallistavana ja avoimena vuorovaikutuksena, mutta todellisuudessa se palvelee lähinnä organisaation tai toimijan imagoa ilman aitoa halua muuttaa toimintaa tai ottaa vastaan palautetta. Tällöin dialogi toimii enemmänkin viherpesun kaltaisena strategiana, jossa keskustelun avulla pyritään luomaan kuva vastuullisuudesta ilman konkreettisia tekoja.

BIOD-keskusteluissa osallistajat kokivat, että heidän näkemyksensä otettiin vakavasti, keskustelut olivat rakentavia ja ratkaisuhakuisia ja että keskustelut johtivat uusiin oivalluksiin ja ymmärrykseen. Järjestäjätahona oli tutkimushanke, ei kaupallinen toimija.

Dialogipesun puolelle saatettaisiin kuitenkin lipsahtaa, jos raportoinnissa ei otettaisi huomioon hankaumia, puutteita tai tarkasteltaisi lopputulosta kriittisesti. Keskusteluiden tarkoitus ei ole lakaista maton alle luonnon monimuotoisuuden ratkaisemiseen liittyviä jännitteitä, erilaisia intressejä tai tahojen ristiriitoja. Keskusteluissa oli kuitenkin aito pyrkimys ymmärtää hyvin monimutkaista aihetta eri näkökulmista ja kehittää ratkaisuja yhteistyössä.

Tärkeä kysymys menetelmän arvioinnissa on myös se, mitä tapahtuu seuraavaksi? Ottavatko vastuutahot suositukset omakseen, ja lähtevätkö keskustelijat edistämään yhdessä kehitettyjä ratkaisujaan omilla tonteillaan. Palautekyselyssä eräs osallistuja totesikin menetelmästä: "Asioista pitää puhua, sillä muuten niille pitäisi tehdä jotain". Päästäänkö seuraavaksi puheesta tekoihin?

7. Ohjelmajohtajan loppusanat

Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen *Elonkirjon köyhtymisen ympäristölliset ja yhteiskunnalliset yhteydet (BIOD)* -ohjelma järjesti luonnon monimuotoisuuteen ja alueidenkäyttölain valmisteluun kytkeytyvän keskustelutilaisuuden maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön kanssa maaliskuussa 2024. Keskustelussa nousi esiin kaksi teemaa.

Ensiksikin ministeriöitä edustaneiden keskustelijoiden mukaan alueidenkäyttölain suhde muuhun lainsäädäntöön pitäisi olla luonnonarvojen- ja varojen suunnittelun, päätöksenteon ja toimeenpanon toimijoille selkeä. Nykyään asia ei kuulemma ole näin. Valmistelijoiden ja päättäjien tulisi tietää, mikä on alueidenkäyttölain ”ekologinen lokero”, toisin sanoen millaiset tehtävät, valtuudet, mahdollisuudet ja resurssit rajaavat alueidenkäyttölain tulkintaa ja toimeenpanoa suhteessa muuhun lainsäädäntöön ja politiikan muotoiluun. Kyse on toimivallan ja tulokinnan rajoista, institutionaalisen tilan määrittelystä ja tunnustamisesta. Ministeriökeskustelu johti huhtikuussa 2025 järjestettyyn [symposiumiin](#) ”Multispecies Cultural Niche Construction for Biodiversity Recovery”.

Toiseksi korostui tarve käydä keskustelua siitä, miten monimuotoisuuden elvyttäminen yksityismailla pitäisi oikeastaan ymmärtää ja yrittää toteuttaa. Sen äärellä olemme olleet tässä raportissa. BIOD-keskustelutarjaan keväällä 2025 osallistuneet uskoivat, että käytännöllistä valmiutta luonnon elvyttämiseen löytyy, mikäli luonnon monimuotoisuudesta ymmärretään koituvan hyötyä ja se saataisiin asetetuksi osaksi yhteiskunnan ja elinkeinotoiminnan taloudellisia tavoitteita, osaksi elämää ylläpitäviä tuotannollisia rakenteita, prosesseja ja kokonaisvaltaista palautumis- ja uusiutumiskykyä.

Keskustelujen mukaan tarvitaan luonnon monimuotoisuutta kunnioittavia ja elvyttäviä liiketoimintamalleja. Koska luontoa kunnioittavan maanviljelyn ja metsänhoidon olisi oltava taloudellisesti kannattavaa, nykytilanteessa tarvitaan kannusteita. Kannusteet eivät kuitenkaan synny tyhjistä vaan edellyttävät uusia resursseja tai olemassa olevien resurssien uudelleen kohdentamista, talouden uudelleen organisoitumista. Tämä puolestaan edellyttää uusia tuotannollista toimintaa ohjaavia rajoitteita (oikeuksia, velvollisuuksia ja kieltoja) ja niiden toimeenpanon yhteensopivuutta.

Keskustelussa korostui tarve sellaisille ratkaisuille, jotka tukevat vapaaehtoisuutta, taloudellisten toimijoiden oikeutta ja mahdollisuutta valita eri elvyttämismallien välillä. Keskustelussa korostui myös omaehtoisuus, taloudellisten toimijoiden eettinen sitoumus luontoa elvyttäviin liiketoimintamalleihin ja valintoihin. Sinänsä keskustelutarjan löydös vaikuttaa tutulta ja turvalliselta, mutta pohjimmiltaan se on jopa radikaali. Luonnon asettuminen osaksi taloudellisia tavoitteita tapahtuu vain toisiinsa sekoittuvien velvoitteiden, vapaaehtoisuuden tai omaehtoisuuden kautta. Toimiva lähestymistapa kavahtaa ideologisia jakolinjoja, ja juuri tästä syystä luonnon monimuotoisuuden elvyttäminen ja vallitsevien ajattelu- ja toimintatapojen murttaminen on niin vaikeaa ideologiaan sitoutuneille päätöksentekijöille.

BIOD-keskustelutarja avasi näkymän luontoa elvyttäviin liiketoimintamahdollisuuksien, luonnonarvomarkkinoiden ja pitkän aikavälin ohjauskeinojen ja lainsäädännön edellytyksiin ja toivottuihin vaikutuksiin: kun luonnolle ja ajattelu- ja toimintavoille sallitaan ja kasvatetaan enemmän tilaa, monimuotoisuus alkaa pitää huolta itsestään. Haaste ei ole ideologinen vaan kommunikatiivinen ja pedagoginen.

8. Osallistujat

Silja Aalto, Uudenmaan liitto

Raimo Hakila, Länsi-Suomen luontoarvoyhdistys Koppelo ry

Pekka Heikkilä, Kaakkois-Suomen ELY-keskus

Annakaisa Heikkonen, Metsänhoitoyhdistys Metsä-Lappi ry

Juho Ikonen, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK

Joona Lehtomäki, Ympäristöministeriö

Toni Laaksonen, Turun yliopisto

Maija Mussaari, Varsinais-Suomen ELY-keskus

Markus Nissinen, Finsilva Oyj

Juha Nurmi, Vantaan kaupunki

Silja Pitkänen-Arte, Metsä Group

Ville Schildt, Maa- ja metsätalousministeriö

Salla Tiitinen, Nuorten metsäakatemia (neuvosto)

Liisa Toopakka, Suomen luonnonsuojeluliitto

Maaret Väänänen, Ympäristöministeriö

**Löydät meidät
verkosta**

luke.fi

Luonnonvarakeskus (Luke) Latokartanonkaari 9, 00790 Helsinki